

Євтушина Т. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Сорочинська Є. О.,
магістрант,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ «ЯКБИ» ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Художня мовотворчість пов'язана з безперервним пошуком слова, оскільки саме в мовній скарбниці письменник черпає найбільш вдалі засоби для репрезентації авторського «я».

На теренах української художньої літератури впевнено крокує Ірен Роздобудько – одна з найуспішніших сучасних українських письменниць, яка вибухнула немов бомба на небосхилі української літератури початку ХХІ століття (П. Паламарчук), її можна назвати «жінкою-бджілкою» через працьовитість та відданість слову (Н. Алексєєва, Н. Товстокора).

Мовознавчу площину прози авторки репрезентовано в наукових статтях В. Бадюл (лігвокультурологічний аспект фразеологічних одиниць), Т. Євтушиної (прагматичний аспект фразеологізмів релігійного змісту), Г. Гайдученко і Р. Козак (експресивність порівняльних конструкцій), Л. Мінчак (лексико-семантичні неологізми), Л. Шутової (функційність вставних конструкцій). На цій підставі потребує ґрунтовного вивчення семантико-функційна маркованість порівняльних конструкцій у романі «Якби» Ірен Роздобудько.

Вагоме місце в заманіфестованому творі посідають порівняльні конструкції (ПК), характерною особливістю яких є пізнання об'єктивного світу, образності, зображення та виразності, завдяки чому досягається їхня незвичайність. ПК у досліджуваному романі структуровано, як правило, за схемою: *x такий, як у*; їхню компаративну семантику письменниця реалізує за допомогою сполучників *як, мов, наче, ніби, ніж*.

У мовознавчій теоретичній літературі під порівнянням розуміють засіб, що реалізує акт мислення і встановлює ознаки предметів та явищ шляхом зіставлення їх із предметами та явищами, які є загальновідомими для носіїв таких ознак. Тому цілком слушним є твердження І. Кучеренка про те, що «у мові порівняння – не значення, а спосіб його вираження» [1, 38].

Розглядаємо структуру мовної моделі порівняння, утворену шляхом поєднання чотирьох складників: 1) *суб'єкта порівняння* – того предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого; 2) *об'єкта порівняння* – того, з чим порівнюється суб'єкт, тобто предмета чи явища, що має яскраво виражені й добре відомі мовцєві ознаки й унаслідок цього використовується ним для характеристики пізнаваного; 3) *основи порівняння* –

ознаки (або ряду ознак), за допомогою якої здійснюється акт порівняння; 4) *показника порівняльних відношень* – засобу мовного оформлення порівняльної семантики.

Найбільш коректною є класифікація порівнянь за належністю компонентів до різних семантичних полів.

Аналіз порівняльних конструкцій роману «Якби» Ірен Роздобудько дає змогу виокремити за значенням суб'єкта порівняння такі семантичні поля (СП): СП «людина», СП «природа», СП «предмети», СП «час», СП «абстрактність».

I. СП «людина» структурують лексико-семантичні групи (ЛСГ):

1) ЛСГ – власні назви осіб: «*А Миколка – просто смішний, завжди любив возитися з ними, наче малий, допомагав будувати халабуду за будинком*» [2, 233];

2) ЛСГ – частини тіла людини: «*Її підведене над подушкою обличчя засвітилося, мов намальоване*» [2, 129]. Порівняння І. Роздобудько жіночі, спрямовані на оцінку зовнішності – безпосередньо стосуються жіночої зовнішності, її естетизації.

Письменниця схильна до імпресіоністського змалювання зовнішнього портрета молодої дівчини з акцентом на соматизмі *очі*, асоціюючи їх із прозорістю води: «*Світлі, як вода, очі*» [2, 16]. Крім того, портретування головної героїні авторка здійснює через градаційне вирізнення партоніма *коси*, що повторюється, але не перманентно: «*Довгі розпатлані коси, мов дві товсті зміючки, лежали у неї перекинутими наперед і сягали середини тулуба. Гарні коси. Ця дівчинка... Коси, мов живі, ворушаться від глибокого дихання*» [2, 32].

3) ЛСГ – група людей: «*Ліля з Вадиком лишають мене тут. Вони мені, як рідні*» [2, 128].

4) ЛСГ – мовлення людини: «*Адже ці завчені багато років тому фрази лізли з мене механічно, мов перекручене м'ясо з м'ясорубки*» [2, 163];

5) ЛСГ – на позначення конкретних дій, що виконує людина: «*Руху в цій гарячій воді не було ніякого, але я звернула увагу, що переді мною повільно, мов у сні, кульгає якась бабця*» [2, 8]. Наведені приклади ПК дають змогу стверджувати, що в романі «Якби» ПК використано насамперед як засіб пізнання – розкриття ознак описуваних предметів та явищ. Емоційність виписаного образу цілком залежить від того, наскільки авторці вдалося проникнути в суть зображуваного, віднайти в ньому нові грані.

6) ЛСГ – назви психічного стану: «*Через те що я «нещодавно» тут була, відчула себе, мов удома*» [2, 144]; «*Не сумніваюсь – була мить, коли він верещав до НЬОГО, мов пацюк!*» [2, 165].

II. СП «природа»:

1) ЛСГ – на позначення землі та її частин. ПК цієї лексико-семантичної групи зафіксовано тільки в одному функційному контексті роману «Якби», зокрема в монологі-роздумі головної героїні Ніки про життя: *бачилось інше: моря і океани, верхівки гір, звивисті стежки, що, мов маленькі струмки води, впадають у ріки доріг, а потім – у траси, по яких мчать автомобілі до незнайомих великих міст*» [2, 189].

III. СП «предмети»:

1) ЛСГ – на позначення речовин, матеріалів: *«Поки йшла, згадала, що перебуваю в своєму звичайному, але давно забутому стані: йду вулицею і дивлюсь, як під ногами, мов кіноплівка, тече стрічка сірого асфальту»* [2, 228]. Вероніці дано шанс повернутися в минуле: на тридцять років назад. Героїня опиняється в радянській добі, бачить себе дитиною, оцінює своє життя дорослими очима і намагається виправити всі «якби».

2) ЛСГ – на позначення одягу, його різновидів, частин, напр.: *«Як не запросити до компанії незнайому панянку, одягнуту, як заморська кінозірка!»* [2, 118].

3) ЛСГ – назви продуктів харчування: *«І фінська салямі теж з'явилася. Солоня, як риба»* [2, 120].

IV. СП «абстрактні назви»: *«Спогади гоїдали мене, як хвилі в морі, і лоскотали своїми пінними «баранцями». Їх було не так вже і багато. Вони були нетривкими і уривались не за моєю волею, як стара кіноплівка»* [2, 167].

V. СП «час»: *«Купу часу, видовженого, мов тінь після полудня, часу безкінечного і не напакowanego, мов валіза, мільйоном справ»* [2, 168].

Отже, стратегія тексту Ірен Роздобудько – показати в звичайному незвичайне і завдяки виразності, лаконічності твору донести основний нерв думки, настрою, відчуття. Аналіз семантики суб'єкта ПК у романі «Якби» дає змогу виокремити п'ять семантичних полів, з-поміж яких переважає СП «людина». Усі компоненти досліджуваних ПК взаємопов'язані семантично, стилістично та в комплексі створюють нову художню образність. ПК авторка використовує для вираження емоційно-оцінних зауважень, діалогізації та інтимізації тексту, акцентування жіночої зовнішності та художніх деталей, для розвантаження складної реченневої структури і забезпечення лаконічності стилю.

Література

1. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. 106 с.

2. Роздобудько І. Якби. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2012. 256 с.

Загороднова В. Ф.,

доктор педагогічний наук, професор,
Бердянський державний педагогічний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕРИТАЖНОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ У НІМЕЧЧИНІ: ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

Департамент з економічних і соціальних питань ООН публікує щорічні звіти про процеси міграції в світі. Згідно з ними загальна кількість українців, які живуть за межами рідної країни, у 1990 році становила 6,892 мільйона, а в 2019